

FITA, 'terme clavat en terra, molló', i l'antic adjectiu FIT 'clavat, fix' (encara usual en locucions com *amb els ulls fïts, mirar de fit a fit*), del ll. arcaic i vulgar FICTUS, participi passiu de FIGERE 'clavar'. □ 1.ª doc.: S. XIII.¹

«Tothom qui, falsament ne enganablement, sens volentat e consentiment de son veí, arrencarà *fïtes* ne altres térmens que sien ficats, posats ne stablits --- en honors ne en altres locs, deu pagar a la part altra 50 morabatins», *CosiTort.* (ed. Ol., p. 147, III, XIII, 13). Sota una forma de baix llatí, que, en realitat, ja és una forma catalana (si bé amb conservació purament gràfica i tradicional de la *ct* etimològica), ho trobem sovint en docs. de l'època arcaica, més o menys vestits de llatí, com un de relatiu al baix Ter, de l'any 881 (conservat en el Cartoral gironí de Carlemany): «infra illas villas Uliano <'Ullà'> et Quarto (que vocatur Bitinga) *fixurias* vel terminos mitterent vel petras *ficatas*: sicut et fecerunt» (veg. Balari, *Orig.*, p. 623). Figuradament per 'restricció legal, límit que es posa a alguna cosa': «En lo mercat, / en va *fitat*, / pertot s'hi roba / --- / venen en gros / ---sou per tres malles--- / ses vitualles: / les concertades, / agabellades / tenen terceres; / ab ses maneres / tant exquisites, / rompen les *fïtes*, / compren arreu, / ans lleven Déu, / cada matí / ---», JRoig (*Spill*, v. 7512).

Avui *fit* com a nom del molló o terme és encara el mot usat a quasi tot el Princ. (llevat de la zona de l'Ebre), i arribant fins més enllà de l'Albera i fins als Pirineus centrals; a la Ribera d'Ebre és molt més vigorós *mollons*, però ja usen *fïtes* immediatament de tombar la carena cap l'aiguavés del Segre; a Almatret (descriuint el límit amb Riba-roja) ja parlen de *fïtes*; «naltres diem *fïtes* i no *mojóns*» deien a Sarroca (descriuint la *boga* amb Alcanó i Torrebeses, 1935); en el Vallès és més freqüent l'ús de *terme*, però també diuen *fit* (Vallgorguina, 1930); en el xipella de l'Alt Urgell: «*dis fïtis* del límit amb Cerc són a ---», Alàs (1935); a la Vall d'Assua, m'ensenyen *la fit álta*, al cap d'un serrat damunt Seurí (1959). A les Illes, fins a Eiv.: «*fit*: *mojón*, almendra *fit*» (PzCabr.).

No fou un ús iniciat per substantivació directa del participi sol: en realitat, primer que tot, s'havia dit PETRA FICTA 'pedra ficada, clavada a terra', forma que es conservà sencera en els freqüents NLL *Pedra-fit*. *Pera-fit* (hi ha pobles dits *Perafit*, un en el Lluçanès, un entre les Paüls i Benasc, i moltíssims casos d'òrdims ben coneguts).

Anant més enllà de l'Ebre, domina molt *molló*, però *fit* no cessa del tot i va reprement cap a València. A Vilanova d'Alcolea, a la punta de la muntanya dita *la Pedrafit*, realment hi ha «una *fit*» (1961). A partir del muntanyam que va de Xàtiva a Gandia, l'ús del mot es torna a intensificar molt. A Salvà Ballester precisa bé com es realitza l'operació de «tirar *fïtes*» («deslindes»): «llevando un práctico (*perit*) o bien dos, uno cada parte, que ponen el *mojón* (*fit*), y a cada lado de ésta una piedra plana, más pequeña, llamada *testimoni*» (*Callosa d'En Sarrià* II, 95): és el que a Lutuent m'explicaven «fiquen una *fit* o un *ténto* els pas-

tors» aclarint tot seguit (suposo per explicar-me el mot *ténto*) que és un roc «que deixen els pastors dalt d'una pedra per marcar termenal» (1962): entenc, doncs, que es tracta del que en els Pirineus en diuen un *quilló* o un *cosoll*: petit roc superposat, en forma estable i ben visible, damunt d'una roca no massa alta o una codina.²

En terres valencianes, però, *fit* no es limità ja al significat de molló o pedra individual de límits sinó també, i encara més, va passar a un ús col·lectiu i des d'ací al valor abstracte de 'límit': «y de Quart de Poblet és --- casi a la *fit* del terme d'eixe poble ---», MGadea (*T. del Xè* I, 262); «La Buitrera és una lloma a la *fit* d'Ibi; des de la Menora la *fit* va cap a l'Alt de la Creu», Alcoi (1962); «El Tossal de les Aigües és a la *fit* d'Oлива», Pego; «La Llosa és una cova prop de la *fit* de Xàbia», Dénia; «i no mos pararem fins a la *fit* de Beniarrés», Planes d'Alcoi (1963). També, concretant-ho més, vol dir 'el termenal, la partió, la línia limítrofa': «caminàvem per la *fit* de l'heretat», EValor (c. 1950); «la *fit* puja pel Barranquet de la Condovina», Penàguila, «puja per allà la *fit* amb Bèlgida», Carrícola, «anirem baixant per la *fit* de Beniatjar», Otos; «després anirem baixant per la *fit*», Llocnou de St. Jeroni (1963).

En el Principat, en general, i en la llengua comuna, *fit* ha restat com a equivalent de la *borne* francesa individual i el *mojón* castellà, si bé no és rar que, usant-se en plural, faci el paper de l'ús exemplificat, col·lectiu, de la *fit* valenciana: «aquí estengué sos marges lo continent hesperi: / quins masts o terres foren ses *fïtes* ningú ho sab; / lo sol, però, que mida d'un cop d'ull l'hemisferi, / era pertit per veure'l a pler de cap a cap», «serrats, del regne *fïtes*, esculls y promontoris, / ab son alam pels ayres fan de la terra uns llims: / volant, volant, empayten los sòcols als cimboris, / y dels capgirats cingles devalla l'aygua als cims», *Atl.*, 42, 244.³

Aquest mot català no és més que un antic participi passiu avui substantivat. En llatí clàssic era FICTUS el participi de FIGERE, però FICTUS es troba en autors preclàssics i tardans, i és el que ha passat amb caràcter popular al romànic, on es conserva pertot llevat de Romania i Sardenya, si bé a França només ha deixat rastre toponímic en el Nord, i en el Midi va caure en decadència gairebé pertot, llevat quasi només del gascò, on, en els Pirineus, una forma *fit*, com la catalana, ha viscut no solament com a topònim (port de *Peyrebite*, bastants llocs dits *La Hite* o *Lafite*), sinó que resta viu a Bigorra i en el Bearn amb el canvi de F- en b-: *bito* «borne» a les valls de Banheres i d'Aspa (Campà, Aramits, Rohlfis, *Le Gc.*, § 187).

En castellà el mot ha restat en la forma masculina *bito* (que podem interpretar com a LAPIS FICTUS) o bé, amb l'ètimon de *mojón*, MUTULONE FICTU. El testimoni de la llengua castellana és particularment valuós en el cas d'aquesta paraula. D'una banda per la seva forma mateixa, i no ja pel fet de ser masculí, sinó perquè ens mostra inequívocament l'evolució d'una base FICTU ja estereotipada en l'etapa llatí vulgar; car si fos